

STICHTING VOOR
TOEKOMSTIGE GENERATIES

FONDATION POUR LES
GÉNÉRATIONS FUTURES

Onze Toekomst

*Burgers op zoek naar duurzame modellen
voor intergenerationele solidariteit*

Analyse 10 Kernuitdagingen voor de Toekomst

In samenwerking met

Met de steun van

Dankwoord

De Stichting wil in de eerste plaats de partners van dit project heel hartelijk danken voor hun vertrouwen. Daarnaast willen we onze drie scenaristen hartelijk danken, evenals Tri.zone en Trame voor hun hulp bij het opstellen van het draaiboek en Synergies & Actions voor het uitschrijven van een profiel voor de deelnemers aan het burgerpanel.

Maar onze speciale dank gaat naar alle mensen die tijd hebben gemaakt om ons te woord te staan en tijd vrij te maken, namelijk Bert D'hondt (Welzijnszorg vzw), Anja Declercq (Lukas (Centrum voor Zorgonderzoek and Consultancy), Anne Van Meerbeeck (Koning Boudewijnstichting), Anne-Sophie Parent (Plateforme AGE), Briec Van Damme (Itinera, nu kabinet Van Quickenborne), Caroline Guffens (Le bien Viellir Asbl), Celien Vanmoerkerke (ABVV), Diederik Janssens (Welzijnsschakels vzw), Dirk Holemans (Oikos), Dominique Blondeel (UNMS), Dominique Langhendries (Respect Sénior), Elke Vastiaux (VVSG), Erik Schokkaert (KU Leuven), Françoise Warrant (ADMR), Frank Nevens (VITO), Herman Maes (Imec), Isabelle Callens (FEB/VBO), Jan Van Hecke (PRoF) Jean-Maurice Frère, (Planbureau), Jef Peeters (Katholieke Hogeschool Leuven), Jo Pacolet (HIVA), Liesbeth De Donder (Belgian Ageing Studies/Vrije Universiteit Brussel), Luk De Vos (LBV-Vlaamse Ouderenraad-ex-ACLVB), Marie-Thérèse Casman (Université de Liège), Mie Moerenhout (Vlaamse Ouderenraad), Mieke Vogels (Vlaams Parlement, Groen), X (Partenamut), Sylvie Varlez (Planbureau), Tarsi Windey (Zorgnet Vlaanderen), Walter Brusselaers (Kabinet Van Deurzen), Christophe Derenne (Etopia), X (Etopia), Pierre Pestieau (Université de Liège), Jean-Pierre Goor (Fondation Roi Baudouin), Sergio Perelman (Université de Liège), Mathieu Lefebvre (Université de Liège)

INHOUD

Dankwoord	2
Inhoud.....	3
I Projectvoorstelling	5
1 Centrale vraagstelling.....	5
2 Context - Waarom zich die vraag stellen?	6
II Resultaten van de interviews	8
1 Financiële middelen	8
1.1 Analyse	8
1.2 Vraagstelling.....	9
2 Arbeidsparticipatie en loopbaan	9
2.1 Samenvatting interviews	9
2.2 Vraagstelling.....	10
3 Beeldvorming	10
3.1 Samenvatting interviews.....	10
3.2 Vraagstelling.....	10
4 Rol en maatschappelijke participatie van ouderen	10
4.1 Analyse	10
4.2 Vraagstelling.....	11
5 Zorg.....	11
5.1 Analyse	11
5.2 Vraagstelling.....	12
6 Huisvesting	12
6.1 Analyse	12
6.2 Vraagstelling.....	13
7 Zelfredzaamheid.....	13

7.1	Analyse	13
7.2	Vraagstelling	13
8	Mobiliteit en gebruik van openbare ruimten	13
8.1	Analyse	13
8.2	Vraagstelling	14
9	Lokale diensten.....	14
9.1	Analyse	14
9.2	Vraagstelling	14
10	Sociale Cohesie/Inter en intragenerationele solidariteit.....	14
10.1	Analyse	14
10.2	Vraagstelling	15

I PROJECTVOORSTELLING

De Stichting voor Toekomstige Generaties organiseert samen met een aantal publieke en privé partners in 2013 een drietal scenarioworkshops met een panel van 20-25 burgers. Zij zullen zich buigen over de vraag hoe we de intergenerationele solidariteit kunnen garanderen en welke systemen we moeten opzetten om de welvaart en waardigheid voor alle ouderen te waarborgen. De doelstelling van dit project is een duurzame toekomstvisie te ontwikkelen dat een nieuwe inspiratiebron kan zijn voor de maatschappij.

Om deze scenarioworkshop voerde de Stichting voor Toekomstige Generaties in 2012 een voorbereidende studie, waarvan u de resultaten hier kan vinden. Ter voorbereiding voor deze scenarioworkshops bevroeg de Stichting voor Toekomstige Generaties een vijftigtal experts en stake-holders naar wat zij ervaren als de belangrijkste uitdagingen rond de vergrijzing. Meer dan 200 uitdagingen werden zo geïdentificeerd, geanalyseerd en samen gevat in 10 kernvragen.

Drie think thanks (Itinera Institute, Politiques de la prospérité durable, ULG- CREPP-HEC professor Pierre Pestiau) zijn aan het werk gesteld om op deze synthese vragen te antwoorden en hun oplossingen voor de toekomst neer te schrijven. Het panel zal deze drie scenario's analyseren op basis van hun duurzaamheid, zal delen schrappen en andere delen samennemen en zo zijn eigen duurzaam scenario voor de toekomst samenstellen.

Het referentiekader is niet enkel een basis voor verandering, maar dient ook om de actieprogramma's van de verschillende projectpartners zeer concreet te voeden. Aan de hand van dit referentiekader en deze visie op de toekomst, kan elke partner immers nagaan wat de belangrijkste conclusies zijn voor hun dagelijkse werking, gezien hun beroepsactiviteit (dit noemen we ook wel 'backcasting', namelijk vanuit een toekomstvisie de belangrijke milestones bepalen en de ontwikkelingspaden ernaartoe en dit gebruiken als basis voor een concreet actieplan). Zo dient dit scenario als basis voor het opstellen van concrete actieplannen van de partners.

1 Centrale vraagstelling

Het doel van de scenarioworkshop is antwoorden aan te reiken op de volgende vraag:

« Welke intergenerationele solidariteitssystemen moeten opgezet / aangepast worden om in de komende jaren voor een groot deel van de ouderen in België welvaart te garanderen en bestaansonzekerheid te vermijden, hierbij rekening houdend met de vastgestelde key issues? »

1. **De intergenerationele solidariteitssystemen** omvatten alle mogelijke solidariteitstypes waarin de staat, de profit- en de non-profitsector, de familie en de naasten voorzien. Daarbij kan het gaan om het financiële aspect, de gezondheid, het dienstenaanbod, de huisvesting, de participatie, enz. (zie verder)
2. **De bestaansonzekerheid** moet gezien worden als « een sterke onzekerheid om in de nabije toekomst een aanvaardbare leefsituatie te kunnen behouden of terug te winnen ». **Bestaansonzekerheid omvat dus veel meer leefsituaties dan alleen armoede.**

3. De **duurzaamheid** van een systeem moet gezien worden als de mogelijkheid een systeem 'vol-houdbaar'¹ of permanent te maken dankzij oplossingen die bevolkingen een leefbare omgeving garanderen, met onder meer een goed beheer van de natuurlijke hulpbronnen, een leefbaar economisch systeem dat bijdraagt tot welvaart voor iedereen en een rechtvaardig en participatief sociaal systeem. « Houdbare » oplossingen zijn dus oplossingen die erin slagen de uitdagingen/beperkingen/mogelijkheden van verschillende aard te verenigen. Ze houden dan ook een globale kijk op de situatie in haar geheel in.

2 Context - Waarom zich die vraag stellen?

Ons solidariteitsmodel is gebaseerd op het systeem van de jaren '30, een systeem dat zijn sporen verdiend heeft als schild tegen bestaansonzekerheid voor een groot deel van de ouderenbevolking. Ons pensioenstelsel bijvoorbeeld is gebaseerd op solidariteit en evenwicht tussen de actieve en de niet-actieve bevolking. Hiervoor is echter een aanhoudende economische groei nodig is om het geheel te garanderen. Dit stelsel werd opgericht op een moment waarop de levensverwachting van de Belgen lager lag dan 70 jaar en het betrof dus slechts de laatste levensjaren. Op dezelfde manier ging het gezondheidssysteem van toen uit van een sterk aandeel van de familie in de zorg en een relatief zwakke geneeskunde.

Onze huidige samenleving is sindsdien sterk geëvolueerd. Nieuwe ontwikkelingen zetten het hele systeem onder druk en dreigen het uit evenwicht te brengen:

- Demografische ontwikkeling dat geleid heeft tot een verstoord evenwicht tussen actieven en niet-actieven en een 'vergrijzing binnen de vergrijzing'
- Medische ontwikkelingen, met een 'boom' van mogelijkheden tot gevolg, maar ook met een sterk stijging van de kosten van de gezondheidszorg.
- Uiteenvallen/anders samenstellen van gezinnen, met meer eenoudergezinnen en nieuw samengestelde gezinnen.
- Algemene verspreiding van buitenshuiswerk voor vrouwen. Vrouwen hebben gedurende hun loopbaan bijdragen betaald voor de financiering van het systeem en beginnen nu uitkeringsrechten te ontlenen. De toename van de arbeidsparticipatie van de vrouwen heeft ook een grote invloed op de gezondheidszorg, waarin de mantelzorg en informele zorg (= zorg van vrouwen voor hun ouders, kinderen en kleinkinderen) een heel belangrijke peiler was binnen de gezondheidszorg en die komt nu sterk onder druk te staan.
- Ecologische druk door de toenemende schaarsheid van natuurlijke hulpbronnen (beschikbare ruimte, energie, enz.)
- Economische druk door het ontstaan van nieuwe evenwichten tussen de verschillende wereldregio's die ons « traditioneel » groeimodel onder druk zetten.
- ...

Deze nieuwe ontwikkelingen zetten het intergenerationele solidariteitssysteem, het systeem tussen de mensen die werken en de mensen die niet meer werken, onder druk.

Vandaag functioneren we dus nog altijd op basis van een referentiekader waarvan we weten dat het zijn grenzen bereikt heeft, zonder over een echt plan B te beschikken.

¹ Volhoudbare ontwikkeling is het Zuid-Afrikaans woord voor duurzame ontwikkeling en geeft duidelijker weer waar het om gaat.

Daarom lijkt het ons dringend tijd om een nieuwe toekomstvisie te ontwikkelen die de solidariteit tussen de generaties vrijwaart, die een oplossing biedt voor de bestaansonzekerheid van een groeiend aandeel oudere mensen en die op een geïntegreerde holistische en duurzame manier een antwoord biedt op een aantal fundamentele vragen, zoals financiering, huisvesting, gezondheid en gezondheidszorg, plaats van de ouderen in de samenleving en welzijn.

II RESULTATEN VAN DE INTERVIEWS

Om een goed zicht te krijgen op de belangrijkste uitdagingen rond de vergrijzing en het behouden van de intergenerationele solidariteit, bevroegen we 46 mensen naar wat zij de belangrijkste uitdaging vinden. We hebben bij de keuze van deze 46 mensen rekening gehouden met verschillende domeinen van de vergrijzing (gezondheid, werk, huisvesting, armoede, enz.), met uiteenlopende benaderingen (vakbonden, VBO, ...), en komende uit de 3 regio's. We interviewden zowel experts als stake-holders. In de keuze van de geïnterviewden hebben we ons laten bijstaan door het begeleidingscomité. We zijn mensen blijven interviewen tot we het gevoel hadden dat er geen nieuwe 'key issues' meer bijkwamen. Uiteindelijk hebben we een 250 tal key issues verzameld.

De 250 key issues geven een vraagstelling van 360° op het thema. Vanuit deze key issues hebben we een synthese gemaakt van 10 thema's, die uit de interviews naar voor zijn gekomen als belangrijkste uitdagingen voor de toekomst. We geven hieronder kort de analyse weer zoals die uit de interviews naar voor is gekomen, die we samenvatten in één vraag (met eventueel sub-vragen) waarop we in dit project een antwoord willen vinden.

1 Financiële middelen

1.1 Analyse

1.1.1 Wettelijk pensioenstelsel onder druk

Ons wettelijk pensioenstelsel, dat ontwikkeld is in de jaren '30, is gebaseerd op de solidariteit tussen generaties². Dit model heeft ervoor gezorgd dat gedurende decennia een groot deel van ouderen voldoende financiële middelen hadden en ze het welvaartsniveau van hun actieve loopbaan konden behouden.

Zoals we al in de inleiding gezegd hebben is sinds de jaren '30 onze samenleving grondig veranderd. Er zijn een heleboel veranderingen die ons pensioensysteem onder druk zetten, zoals de toename van de levensverwachting, de demografische evolutie waardoor de verhouding tussen het aandeel actieven/niet-actieven, waardoor de financiële druk op de actieve bevolking groter wordt, de economische druk verbonden aan de nieuwe evenwichten tussen de verschillende werelddelen die ons klassiek model van groei onder druk zetten, enzoverder.

1.1.2 Aanvullende pensioenen onder druk

Naast het wettelijk pensioen merken we de laatste jaren de opkomst van andere pensioenpijlers.³ Ook deze 2de en 3de pijlers staan onder druk omdat veel van deze fondsen hun inkomsten sterk hebben zien afnemen de beurscrisis van 2008.

² Het basispensioen wordt gefinancierd door middel van het repartitiestelsel. Repartitiestelsel houdt in dat de pensioenen van de huidige generatie gepensioneerden betaald wordt door de bijdragen van de huidige generatie actieven.

³ De pensioenen van de **2de pijler** zijn arbeidsgebonden voorzieningen en worden georganiseerd op het niveau van de onderneming, de bedrijfstak en de beroepsgroep. Bij de **3de pijlers** ligt het initiatief helemaal bij het individu. De overheid speelt bij beide pijlers een regelmenterende rol en ze verschaft ook belastingvoordelen. Deze aanvullende pensioenen gaan uit van het kapitalisatiebeginsel waarbij elke generatie zijn eigen pensioen betaalt

1.1.3 Toereikendheid

Studies⁴ wijzen uit dat het niveau van de eerste pijler pensioenen momenteel ondermaats is. Met als gevolg dat België internationaal gezien zeer slecht scoort op het vlak van het aantal ouderen onder de armoedegrens. Er zijn bovendien zeer grote verschillen binnen de groep gepensioneerden.

Het gebrek aan een degelijk eerste pijler pensioen, blijkt te worden gecompenseerd door de 2de pijler systemen. Deze tweede pijler versterkt echter de bestaande ongelijkheden van de eerste pijler. De onzekerheid op de financiële markten, maakt bovendien dat het onmogelijk te voorspellen is wat de volgende 10 jaar zal gebeuren met deze fondsen.

1.1.4 Conclusie

Het huidige pensioenstelsel blijkt niet aangepast aan de huidige maatschappelijke context, met een toenemende precarisering bij een groot deel ouderen tot gevolg, in het bijzonder bij vrouwen en bij de oudsten onder hen. Dit alles vraagt om een grondig herdenken van het solidariteitssysteem met de ouderen zodat het terug aansluit bij de huidige en toekomstige maatschappelijke context. En zodat het voor iedereen een waardig leven waarborgt.

1.2 Vraagstelling

Hoe kunnen we de welvaart van een groeiende groep ouderen in de toekomst blijven garanderen en ervoor zorgen dat zij over voldoende financiële middelen beschikken zodat ze een waardig leven kunnen leiden? Welke financiële instrumenten moeten er ontwikkeld worden en hoe moeten we de bestaande financiële instrumenten hervormen (vb. erfenis, ...)? Hoe doen we dit op een wijze die maatschappelijke aanvaard wordt en die duurzaam is?

2 Arbeidsparticipatie en loopbaan

2.1 Samenvatting interviews

Om het systeem van de pensioenen in evenwicht te brengen, wordt vaak geopperd dat we de activiteitsgraad van ouderen moeten verhogen. Door de vergrijzing is het aandeel van de actieve bevolking is aan het dalen ten opzichte van het aandeel niet-actieven. Bovendien is de arbeidsparticipatie van 50+ers in België aan de lage kant. Enkele redenen die uit de interviews en uit de literatuur naar voor komen zijn het brugpensioenstelsel, de kloof tussen lage lonen en de vervangingsinkomens voor de laagste lonen en de onaantrekkelijkheid van de ouderen op de arbeidsmarkt door de hoge kosten. Op de arbeidsmarkt zelf merken we een toegenomen vraag naar flexibiliteit en een grote prestatiedruk waaraan veel ouderen niet kunnen voldoen. Er is dan ook een beperkt aanbod van werk aangepast aan ouderen.

Het is in België bovendien onmogelijk om werk te combineren en toch een pensioen te ontvangen.

⁴ Bergman, J. & e.a. Belgische pensioenatlas 2010. <http://soc.kuleuven.be/ceso/pensioenbeleid/index/php>

2.2 Vraagstelling

Hoe ziet een loopbaan er in de toekomst uit en welke maatregelen moeten we nemen om ervoor te zorgen dat de loopbaan langer kan worden voortgezet?

- a. *Moet de arbeidsparticipatie van ouderen worden verhoogd? Zo ja, hoe?*
- b. *Welke veronderstellingen liggen aan de grondslag van de door u voorgestelde maatregelen in termen van werkgelegenheid?*

3 Beeldvorming

3.1 Samenvatting interviews

Om het pensioensysteem in de jaren '30 te legitimeren, werd ouder worden bekeken als een fase van onomkeerbare aftakeling, waarbij actieve participatie aan de samenleving ernstig bemoeilijkt was. Dit zogenaamde 'deficit-model' moest een legitimering geven aan de vervroegde uitstoot van oudere werknemers uit de arbeidsmarkt.

Deze opvatting schildert een negatief beeld van ouderdom en ouder worden: ouderen zijn incompetent, lichamelijk zwak, intellectueel 'aftakelend', conservatief en afhankelijk. En het is dit beeld dat lange tijd onze beeldvorming bepaald heeft. Deze stereotiepe en discriminerende beeldvorming komt niet meer overeen met de ouderen vandaag de dag die vaak nog lange tijd in goede gezondheid verkeren en zeer actief zijn.

Als tegengewicht voor de dominantie negatieve beeldvorming heeft zich sinds enkele decennia een nieuw beeld van de 'actieve oudere' ontwikkeld. Met dit discours bestaat echter wel het risico dat ouderen moeilijker kunnen omgaan met hun toenemende kwetsbaarheid omdat ze niet meer kunnen voldoen aan de huidige trend en norm van actief zijn.

Daarom is het belangrijk om in deze context erop te wijzen dat we niet kunnen spreken over de oudere of 'de' groep van zestigplussers. Ouderen zijn niet alleen een grote, maar ook een heel heterogene groep.

3.2 Vraagstelling

Hoe kunnen we een nieuw beeld van ouderen construeren dat meer aansluit bij de werkelijkheid?

4 Rol en maatschappelijke participatie van ouderen

4.1 Analyse

Het zogenaamde 'deficit' model had uiteraard ook gevolgen voor de maatschappelijk positie van ouderen in de samenleving. Het vertrek uit de arbeidsmarkt werd en wordt nog vaak gezien als een vertrek uit andere relevante maatschappelijke rollen en functies. Op pensioen gaan wordt maatschappelijk vaak gezien als een proces van 'disengagement' (iets waar men zich zelfs voor moest schamen). Het moment van pensionering kan daarom voor veel mensen een onaangename ervaring zijn. En kan zelfs psychologische problemen tot gevolg hebben.

Tegenover dit beeld van de ‘inactieven’ staat dat vele ouderen zeer actief zijn na hun professionele loopbaan en heel veel taken op zich nemen. Vele taken die door ouderen worden opgenomen zijn essentieel voor het functioneren van de maatschappij. Toch krijgt deze maatschappelijk participatie⁵ weinig maatschappelijke erkenning.

De dominante negatieve beeldvorming over ouderen leidt dus tot een uitsluiting van deelname aan politieke en buiten-politieke structuren.

Uit onderzoek blijkt bovendien dat heel wat ouderen vandaag nog niet participeren, maar dat eigenlijk wel wilt doen. Dit wil zeggen dat ze drempels ervaren om tot participatie over te gaan.

4.2 Vraagstelling

Hoe de kwaliteiten van ouderen in de samenleving ten volle benutten en ervoor zorgen dat de maatschappelijk participatie van ouderen groter wordt?

- *hoe ervoor zorgen dat de taken die ouderen opnemen beter gevaloriseerd worden?*
- *hoe de drempels verlagen, ervoor zorgen dat meer ouderen in staat zijn om actief deel te nemen aan de besluitvorming en sociale organisatie?*

Hoe een evenwicht vinden tussen de problemen met het pensioenstelsel, arbeidsparticipatie en de maatschappelijke participatie van ouderen?

5 Zorg

5.1 Analyse

Het systeem van zorg voor ouderen wordt geconfronteerd met een heleboel uitdagingen. De veroudering van de samenleving en ‘verzilvering’ (de vergrijzing binen de vergrijzing) maakt dat steeds meer ouderen zorg nodig hebben, thuis of in een woonzorgcentrum. Een kwart van de personen ten laste hebben geen familie om op te leunen en het aantal personen ten laste zal verdubbelen tegen 2060.

Bovendien was de informele zorg, of de mantelzorg, in onze samenleving altijd zeer belangrijk. Binnen het gezin wordt de zorgtaak vaak uitgevoerd door vrouwen, een rol die ze niet hebben gekozen en die hun eigen levenskwaliteit kan beïnvloeden. Door de grotere activiteit van vrouwen op de arbeidsmarkt worden steeds minder zorgtaken opgenomen door familieleden. Ook de nieuw samengestelde gezinnen, de verhoogde mobiliteit, ... maakt dat mantelzorg onder druk staat. Ook de behoeften van de ouderen veranderen. Niet langer wordt het accent gelegd op het creëren van een aanbod waarvan vooral de producent zelf denkt dat het in een behoefte voorziet. Het accent

⁵ Maatschappelijke participatie kan verscheidende zaken inhouden (VUB)

- vrijwilligerswerk
- informele zorgtaken
- sociale participatie (= participatie in verenigingsleven)
- politieke participatie
- informele sociale netwerk
- culturele participatie

is meer komen te liggen op het goed luisteren naar de vraag om vervolgens daarop een zo passend mogelijk aanbod te creëren. Mensen willen zorg op maat, ze willen inspraak in welke zorg ze ontvangen.

De keerzijde is natuurlijk het kostenplaatje van dergelijke de vraaggestuurde zorg. Ook de technologische ontwikkelingen in de zorgsector duwen de kosten naar omhoog. Zo dreigt een diepe kloof te ontstaan tussen de verwachtingen van de mensen en wat de maatschappij kan bieden. Om ons systeem van toegankelijke, betaalbare en kwaliteitsvolle zorg te kunnen behouden, zal het systeem moeten veranderen.

5.2 Vraagstelling

Welke gezondheidszorg willen we in de toekomst?

- a. Wat is het beste antwoord op de fysieke (meer chronische ziektes), geestelijke (psychisch welzijn, ...) en sociale noden (vereenzaming) van ouderen?*
- b. Hoe gaan we dit realiseren?*
- c. Welke middelen moeten we hiervoor vrijmaken?*
- d. Moeten we zorginstellingen of thuiszorg promoten? In het laatste geval: hoe kunnen we ervoor zorgen dat er een voldoende groot zorgaanbod is zowel in de stad als op het platteland?*
- e. Welke rol kan technologie en domotica spelen om het werk van verpleegkundigen te verlichten, en het tekort aan verpleegkundigen op te vangen?*
- f. Hoe ervoor zorgen dat mantelzorgers, voornamelijk vrouwen, bewust kiezen voor deze rol en deze zorgtaken niet opgedrongen krijgen? Hoe kunnen we hen helpen en bijstaan?*
- g. Wat is de rol en de verantwoordelijkheid van de verschillende actoren : de ouderen en hun familie, de overheid, de zorgverstrekkers,...?*
- h. Hoe zorgen we ervoor dat mensen de fase van afhankelijkheid in hun leven beter plannen?*

6 Huisvesting

6.1 Analyse

Veel ouderen logeren, als eigenaar of huurder, tot een hoge leeftijd in de oude woning van de familie. Eénmaal ze te zorgbehoevend zijn, gaan ze naar woonzorgcentra.

De huizen waarin veel ouderen wonen, zijn vaak te groot. En vaak beschikken ze over onvoldoende middelen om het huis in goede staat te houden, er de nodige investeringen in te doen (zoals energievermindering) of aan te passen aan de nieuwe behoeften. Voor de armsten, die leven in sociale huisvesting, stelt het probleem zich eveneens.

Wanneer ouderen afhankelijk worden van zorg, worden velen geplaatst in woonzorgcentra (rusthuizen), waarbij ze in een omgeving terecht komen die volledig verschillend is. Met de verwachte vergrijzing binnen de vergrijzing en de afname van de mantelzorg, stelt zich het probleem van tekort aan opvangmogelijkheden in de woonzorgcentra.

Bovendien stelt de evolutie van aanbodsgestuurde naar vraaggerichte zorg ook grote uitdagingen naar het residentiële zorgsysteem. Er zijn al een heleboel oplossingen ontworpen die eerder

vraaggericht zijn en waarbij ouderen hun autonomie kunnen behouden, zoals serviceflats, aanleunwoningen of samenwoonprojecten. Maar het aanbod is verre van voldoende en de huurkost staat vaak niet in verhouding tot de pensioenuitkering.

6.2 Vraagstelling

Welke structuren/acties/maatregelen moeten ondernomen worden op een grote schaal zodat de verschillende categorieën van ouderen in elke fase van hun leven kunnen genieten van een aangepaste en zelfgekozen huisvesting, die de psychologische impact van de verplaatsing minimaliseert?

- a. *Hoe kunnen de antwoorden op deze uitdagingen combineren met de behoeften aan betaalbare woningen waarmee gezinnen geconfronteerd worden en de beperkte beschikbare ruimte in België?*
- b. *Hoe kunnen deze antwoorden rekening houden met de beperkte beschikbare ruimte en de ecologische belasting van bouwmaterialen?*
- c. *Moeten we inzetten op domotica en technologie om mensen in staat stellen langer in hun huizen wonen*

7 Zelfredzaamheid

7.1 Analyse

Onder tijdsdruk richten veel artsen, verzorgenden en sociale diensten zich op mantelzorgers en niet op de patiënt. Families beslissen vaak over de hoofden heen van ouderen, en ouderen worden vaak te veel 'bemoederd'. Voor zorgprofessionals vereist de omslag van aanbodsgestuurde naar vraaggerichte zorg ook een omslag in het denken en handelen.

7.2 Vraagstelling

Hoe oudere mensen in staat stellen zelf hun behoeften te bepalen, om zelf het risico te nemen en gesprekspartners te zijn voor de besluiten die hen aangaan?

8 Mobiliteit en gebruik van openbare ruimten

8.1 Analyse

Ons mobiliteitssysteem is voornamelijk ontwikkeld op maat van de actieve bevolking, met een centrale rol voor de auto en een secundaire voor openbaar vervoer. Dit legt een enorm beslag op de bestemming van de openbare ruimten.

Voor veel ouderen zijn de huidige transportsystemen niet aangepast : zij kunnen niet meer met de auto of de fiets rijden en de bussen of treinen zijn niet aangepast aan hun behoeften.

Met een veroudering van de bevolking (en een nieuwe babyboom) staat dit mobiliteitssysteem onder druk en daarmee ook de invulling van openbare ruimten.

8.2 Vraagstelling

Hoe kunnen we de openbare ruimten en het mobiliteitssysteem het aanpassen aan de noden van ouderen?

9 Lokale diensten

9.1 Analyse

De buurt blijkt zeer belangrijk te zijn voor de maatschappelijke participatie van ouderen, zeker voor hulpbehoevende ouderen. Voor hen zijn winkels belangrijk als ontmoetingsplaatsen. Maar we merken dat door de belangrijke rol van de auto en door de centralisering van een aantal diensten, zoals banken of post, steeds meer diensten uit de buurt verdwijnen.

Daarenboven merken we dat veel diensten onaangepast zijn aan de behoeften van ouderen.

9.2 Vraagstelling

Hoe ervoor zorgen dat er geen de facto uitsluiting is van het gebruik van diensten door ouderen doordat ze onaangepast zijn aan hun specifieke behoeften ?

- a. *Kunnen diensten van algemeen belang worden uitbesteed met behoud van hun kwaliteit ? Welke rol voor de staat, voor de marktsector of het middenveld ?*
- b. *Hoe ervoor zorgen dat er een rechtvaardige toegang is tot diensten tussen voor ouderen ?*

10 Sociale Cohesie/Inter en intragenerationele solidariteit

10.1 Analyse

10.1.1 Tussen generaties :

We horen de laatste tijd steeds meer praten over een generatieconflict. We hebben hiervoor al vermeld dat het beeld van de « profiterende » oudere niet klopt, niet alleen geven de ouderen tussen 60 en 70 jaar meer zorg dat ze ontvangen, deze oudere generatie geven vaak meer financiële middelen via de financiële flux binnen de familie, dan ze terug krijgen via hun pensioen. Toch merkten veel van onze geïnterviewden op, ook veel ouderen, dat in het pensioendebat vele ouderen geen rekening houden met de generaties die na hen komen.

Bij jongeren vinden we een toenemende ongerustheid over de houdbaarheid van het systeem. Zij hebben het gevoel dat zij de prijs gaan moeten betalen voor het hoge welvaartsniveau van de oudere generatie. Citaat uit lezersbrief in De Morgen (16 augustus 2011, naar aanleiding van de rellen in Londen): *Wij (jongeren) kijken op en merken dat de vorige generaties niet aan ons gedacht hebben, maar verblind door eigen geluk de fundamenten van ons sociaal en economisch systeem hebben aangetast.* Wat zij vergeten is de welvaart van de jongeren vandaag de dag zeer veel hoger is dan de welvaart van de ouderen toen zij jong waren (BBP per capita)

10.1.2 Binnen generaties :

Zoals eerder vermeld, is er een zeer grote verscheidenheid binnen de ouderen, met een toenemende kloof tussen armen en rijken, die de solidariteit tussen senioren moeilijker maakt.

10.2 Vraagstelling

Hoe kunnen we ervoor zorgen dat er meer samenhang bestaat en meer solidariteit is 1. Tussen verschillende generaties 2. Binnen de generatie ouderen? En wie (ouderen en jongeren zelf/overheid/markt/middenveld) heeft hierbij welke rol ?)

